

Notat om skægkræ i sundheds- og plejesektoren

Skægkræ, også kaldet skægget sølvkræ, *Ctenolepisma longicaudatum*, hører til insektfamilien sølvkræ.

Forekomst

Skægkræ er et vingeløst insekt, der lever indendørs og kan minde om sølvfisk. Skægkræ betragtes som et skadedyr pga. dets fødeindtag, som består af madvarer (ofte tørre), tekstiler såsom bomuld og silke, samt papir, bøger og pap¹.

Skægkræ lever ikke frit i den danske natur, men har gode livsbetingelser indendørs, særligt i fugtige områder, mørke hjørner, afkroge og sprækker, men de observeres også i tørre områder¹. Såvel i private boliger, som på hospitaler og andre institutioner, hvor pleje og behandling foregår, rapporteres forekomst af skægkræ som et stigende problem.

Spredning

Skægkræ spredes fortrinsvist via transportemballage, i særdeleshed emballage af papmateriale, der anvendes til transport af varer, herunder hospitals- og sundhedsartikler (medicinsk udstyr). Når først skægkræ er til stede på en lokalitet, er der risiko for spredning til andre lokaliteter, da de formerer sig og hurtigt forflytter sig via både vandrette og lodrette flader². Der foreligger ikke en systematisk oversigt over forekomsten af skægkræ i danske sundhedsinstitutioner, men Central Enhed for Infektionshygiejne (CEI), SSI, modtager et stigende antal henvendelser om emnet.

Infektionshygiejnisk risiko

Der rapporteres om forekomst af skægkræ i depotrum og andre lokaliteter på sundhedsinstitutioner¹, herunder undersøgelses-, behandlings- og operationsstuer, sengestuer mm. Store centrale lagre på hospitaler med mange typer af varer, kan være med til at forværre problematikken med forekomst af skægkræ. Skægkræ, der kravler på fx gulve er potentielt bærere af mikroorganismer (en smitterisiko fra skægkræ til mennesker er dog ikke dokumenteret). Skægkræ kan bevæge sig op ad lodrette flader og derfra hen over lofter, og kan derfor også forekomme i områder, hvor aseptiske forhold er påkrævet.

Det er særlig kritisk, og udgør en direkte infektionshygiejnisk risiko, når skægkræ observeres, hvor sterilprodukter opbevares. Den sterile indpakning, også kaldet primær forpakning, består ofte af plastlaminatposer med en transparent side og en side af papir³. Da skægkræ bl.a. lever af papir, kan de forårsage huller i papirsiden og dermed anbryde plastlaminatposerne. Da barrieren er brudt, kan sterilitet ikke garanteres³. Det kan være svært at påvise mikrohuller/brud på papiret, og dermed kan skægkræ upåagtet forurene rene varer og sterilvarer.

Anbefalinger:

Forebyggelse følger flere principper: At undgå at få skægkræ ind i en afdeling/afsnit, at opdage tilstedeværelse af skægkræ hurtigt og at begrænse mulighed for overlevelse.

- Transportemballage bestående af pap og lignende materialer betragtes som affald og skal ikke transporteres med ind i afdelinger/afsnit i sundhedssektorens institutioner, herunder både varer fra centrallagre og varer, der leveres direkte til en afdeling udenom de store lagre

- Transportemballage skal ikke anvendes til opbevaring, men bortskaffes hurtigst muligt
- Alle depotrum, linnedrum, journalarkiver, lagre mm. skal være ryddelige, så rengøring kan foregå uhindret⁴. Såfremt omgivelserne er ryddelige kan eventuelle skægkræ opdages, inden de spreder sig til flere lokationer
- Sterile hospitals- og sundhedsartikler opbevares optimalt i lukkede skabe. Hvis der anvendes åbne hylder, anbefales opbevaring i materiale af plast, metal eller lign. min. 20 cm over gulvhøjde⁴. Bemærk at skægkræ kan have svært ved at kravle op ad glatte flader
- Overtryk i fx depotrum kan medvirke til at holde skadedyr, æg og lign. ude, da disse kan blæse ind med luftstrømme, der opstår ved åbning og lukning af døre
- Døre kan med fordel slutte tæt til gulvet for at forebygge spredning fra lokale til lokale
- Tørre fødevarer opbevares i lukkede (plast) beholdere

Ved påvisning af skægkræ

- Professionelle skadedyrsbekæmpere involveres til bygningsgennemgang, bekæmpelse samt generel vejledning om forebyggelse af spredning af skægkræ
- Der er endnu ikke påvist resistens af bekæmpelsesmidler mod skægkræ, men valg af middel vurderes og besluttet af skadedyrsbekæmperne og beror på, at det skal være det mindst skadelige for mennesker²
- Der er ikke erfaring med, at rumdesinfektion med brintoverilte/pereddikesyre er effektivt som bekæmpelsesmiddel mod skægkræ. Effektive bekæmpelsesmidler er giftgasser, der dog af sikkerhedsmæssige grunde ikke kan anvendes på fx et hospital
- Serviceafdelingen involveres med henblik på evt. opjustering af rengøringsindsatsen. Rengøringsaftaler⁵ tilpasses det aktuelle behov
- Rengøring i form af tørmopning anbefales for ikke at tilføre yderligere fugt til miljøet, da fugt er særligt gunstigt for skægkræ¹. Rengøringsmetode aftales dog med serviceafdelingen for at sikre hensigtsmæssig rengøringsmetode fx ved forurening med organisk materiale⁵
- Hvis skægkræ er påvist, hvor sterilprodukter til flergangsbrug er opbevaret, må disse genbehandles³ på ny (se afsnit på foregående side "Infektionshygiejnisk risiko")
- Hvis skægkræ er påvist, hvor enten rene eller sterilvarer til engangsbrug er opbevaret, kasseres disse varer

- Hvis der er påvist skægkræ i et lokale med medicinsk udstyr, må man lokalt vurdere risikoen for forurening af udstyret samt om dette udstyr er ikke kritisk, semikritisk eller kritisk³ og hvorvidt det kan genbehandles eller skal kasseres
- Der kan med fordel anvendes trekantede limplader i rum og lokaler for at kunne monitorere for tilstedeværelse af skægkræ (alternativt klisterfælder). Disse limplader kan erhverves uden nødvendigvis involvering af skadedyrsfirmaer. Det vil dog kræve, at de tilses og tilstedeværelse af skægkræ noteres for efterfølgende at kunne vurdere om en kemisk/fysisk bekæmpelse er nødvendig
- Ved påvisning af skægkræ i et lokale, må risikoen for spredning til tilstødende lokaler og bygninger via gulve lofter, vægge, sprækker, rørgennemføringer mv. vurderes lokalt
- Med fordel kan indsatsen og effekten af bekæmpelse af skægkræ dokumenteres lokalt evt. i form af en logbog med indsatsens omfang og resultater, så dette område kan blive bedre belyst til gavn for sundhedsvæsenets institutioner

Der er sparsom erfaring med bekæmpelse af skægkræ i sundhedsvæsenet. Omfanget er ukendt, men anses som stigende – og betydningen for infektionshygiejnen er endnu ikke dokumenteret bortset fra, at indsatsen er bekostelig både økonomisk og i et bæredygtighedsperspektiv (genbehandling og kassation af produkter), men anbrud af fx sterilprodukter er uacceptabelt i sundheds- og plejesektoren.

CEI takker seniorforsker, Henrik Skovgård, Institut for Agroøkologi, Aarhus Universitet, og lektor Thomas Pape, Statens Naturhistoriske Museum, København Universitet, for faglig sparring hvad angår skægkræ, herunder forekomst og muligheder for intervention.

Referencer

¹Folkehelseinstituttet. Skjeggkre 2021

www.fhi.no/sk/skadedyrveilederen/smadyr-andre/skjeggkre/?term=

²Miljøministeriet, miljøstyrelsen Miljøstyrelsen

<https://mst.dk/borger/hjem-og-have/skadedyr/skaegget-soelvkrae>

³NIR Genbehandling af steriliserbart medicinsk udstyr

<https://hygiejne.ssi.dk/NIRGenbehandling>

⁴Nybygning og renovering i sundheds- og plejesektoren

<https://hygiejne.ssi.dk/NIRnybygning>

⁵NIR Rengøring i hospitals- og primærsektoren, herunder dagtilbud og skoler

<https://hygiejne.ssi.dk/NIRrengoering>